

Kan socialtjänstens resurser utnyttjas bättre?

Lars Johannesson

Det räcker inte att defensivt stå upp till försvar för den offentliga sektorn. Socialtjänsten måste vara offensiv; dels se om sitt hus genom bättre resursutnyttjande för att minska "gapet" mellan växande behov och minskade resurser, dels också ställa krav och utåt hävda det lämpliga och möjliga att bibehålla eller rent av öka den offentligt bedrivna socialvården även i en krympande samhällsekonomi.

Lars Johannesson är socialdirektör vid Göteborgs socialförvaltning.

Jag vill först ställa frågan om det är en defensiv utgångspunkt eller möjligen en offensiv utgångspunkt som vi skulle kunna ha från den offentliga socialtjänstens sida? Med defensiv menar jag att vi går ut och försöker försvara den offentliga sektorn. Man kan hamna i någon slags självutplåning i den diskussionen tycker jag. En annan utgångspunkt skulle kunna vara offensiv i den bemärkelsen att man går ut och försöker redovisa hur samhället egentligen ser ut med våra utgångspunkter? En offensiv utgångspunkt är också att ställa krav. Om näringslivet inte kan fungera i det här samhället idag så får man väl ställa krav på näringslivet att bli mer effektivt. Att kanske också ta mera ansvar.

Låt mig fortsätta med nedanstående ytterligt förenklade bild över utvecklingen av den kommunala socialvården eller socialtjänsten. Jag skall ta upp tre aspekter på frågan om förbättrat resursutnyttjande och inledningsvis presentera dessa aspekter innan jag går in närmare på dem.

Resursutvecklingen och därmed expansionen av den kommunala socialvården har varit enastående stark under efterkrigstiden. Exempelvis har Göte-

borg ökat från 15 till 25 % av kommunalskatten under de senaste 20–25 åren, samtidigt som skatten höjts från 15 till 30 kr.

Under de senaste 5 à 6 åren har ökningstakten avtagit för att nu för första gången helt avstanna och förbytas i en realminskning.

Vi har kunnat förutse resursminskningen i relativa och absoluta tal under ett antal år och också haft möjlighet att förbereda oss på olika åtgärder som innebär att *resurserna används bättre*. (aspekt 1)

Behoven av den kommunala socialvården, såsom de uppfattas, har ökat mycket starkt. Självfallet är vad vi uppfattar som behov präglad av värderingar. De faktiskt mätbara behoven förutsätter därför värdebestämningar. Starka värdeförskjutningar ligger bakom behovsexpansionen. Det kanske tydligaste exemplet under senare år är barnomsorgen.

Att socialtjänstens företrädare mer aktivt går in i och "lägger sig i" samhällsdebatten, ger saklig information men kanske också propaganda och annan attitydpåverkan *påverkar värderingar/behoven*. (aspekt 2)

Dessa insatser kan då också ses som ett resursutnyttjande i en vidare mening.

Problemet på kort sikt – utifrån detta ytterligt schematiska resonemang – kan sägas vara att minska "gapet" mellan växande behov och minskade resurser. Detta kan ske genom att få ut mer av resurserna och att minska behoven av *samhällets* omvårdnadsinsatser dvs de skall tillgodoses på något annat sätt.

Men om vi inte tror att dessa olika åtgärder räcker till eller i vart fall inte i alla avseenden är positiva kommer den tredje aspekten in. Nämligen att hävda att det är både lämpligt och helt *möjligt att öka eller åtminstone bibehålla den offentligt be-*

.....
Jag tror att ekonomisk åtstramning/"kris" kan ha den positiva effekten att den befrämjar ifrågasättande av det bestående och främjar kreativiteten.
.....

drivna socialvården även i en krympande total samhällsekonomi (aspekt 3). Detta skulle innebära att det är ett bättre utnyttjande av medborgarnas samlade resurser än satsning på fortsatt stigande varukonsumtion eller materiell standard.

Så åter till det direkta resursutnyttjandet/främst den inre effektiviteten som jag angav som den första aspekten. Jag tror att ekonomisk åtstramning/"kris" kan ha den positiva effekten att den befrämjar ifrågasättande av det bestående och främjar kreativiteten.

Jag tycker att det finns åtskilliga exempel på att den 30-åriga expansionsperioden har lett till slentrian. Politiker, fackföreningsföreträdare och tjänstemän har blivit vana vid att kunna lösa eller tro sig lösa problemen med resurstillskott.

Frågan är om inte många problem sopats under mattan. Dåliga eller i vart fall bristfälliga metoder har fått bestå. Med penningtillskott i budgetarna har man köpt sig ett gott samvete.

Byråkratin i bemärkelsen dålig administration har växt. Avståndet till klienter och medborgarna har ökat. Stordrifttankar har okritiskt övertagits från näringslivet osv. Det måste finnas mycket att göra åt detta.

Några exempel från min egen verksamhet i Göteborg.

a) Sammanslagningen till en socialförvaltning 1967 byggde på tankar om helhetssyn men också på tilltro till stordrift.

1977 genomförde vi första steget mot decentralisering, geografisk indelning, samordning och närhet. Detta arbete fortsätter successivt.

De väsentligaste inslagen är lokal frihet för detaljbeslut.

b) Ledarutveckling. Ett program för förändringsarbete och undanröjande av hinder mot kreativitet.
– minska centraladministrationen

vi har nu 70 anställda (av 18000)

- ta bort detaljriktlinjer (en pärm istället för fem)
- lägg ner allmänt inriktade utredningar (ta fram resultatinriktade och problemorienterade)
- betona försöksverksamheten, men ha också kurage att avbryta mindre lyckade försök
- försök bedöma effekter
- jämför kostnader mellan olika, alternativa verksamhetsformer
- inför rätten att göra fel
- belöningssystem osv

c) Direkta åtgärdsprogram för att förbättra resursutnyttjandet (tex barnomsorgen)

- Låt arbetsenheter själva finna vägar till förändringar. Låt dem få behålla – helt eller delvis – "rationaliseringseffekterna". Släpp på likhetskravet mellan kommunalar.
- Omstrukturera till uppsökande och förebyggande insatser! Det går! Alkoholpolitiskt program och öppet socialvårdsprogram har utarbetats med den utgångspunkten.

d) Blås ut "luft" ur budgeten. Direkta sparinsatser.

Detta är naturligtvis bara ett axplock. Vi kan naturligtvis ta in hela medinflytandedebatten/MBL på gott och ont, den politiska näringsdemokratin, jämställdhetsfrågorna.

Behovspåverkan var den andra aspekten.

Till de mer väsentliga frågorna hör, tycker jag, frågan om vilka uppgifter den kommunala socialvården egentligen skall syssla med.

Ifrågasättandet av socialvårdens kompetens, förmåga och arbetsområde möts lätt med föraktfulla uttryck som *reaktionärt, privatisering och nymoralism*.

Ifrågasättandet kan naturligtvis ha en sådan grund. Men det kan också vara positivt utvecklande.

Hit hör, tycker jag, större tilltro till folkrörelser

.....
Den offentliga socialtjänsten måste stödja människor att själva lösa sina problem – ej att ta över människors problem. Det är en fråga om att ha respekt för medmänniskor!
.....

och andra frivilliga organisationer. Försök att skapa ett socialt nätverk genom att förbättra bostadspolitik, propagera för ansvar hos föräldrar, barn, gran-
nar.

Upplys om risker för utslagning. Visa på proble-
mens storlek.

Den offentliga socialtjänsten måste stödja männi-
skor att själva lösa sina problem – ej att ta över
människors problem. Det är en fråga om att ha
respekt för medmänniskor!

Ex från Göteborg:

En särskild informationspolicy har antagits, taxi-
reklam, flygblad och utställningar om droger och
barn i fara anordnas.

Ett förbättrat arbetssätt av den karaktär som jag
angett borde öka tilltron till den offentliga social-
tjänsten. En viktig uppgift är att på en sådan grund
gå ut i samhällsdebatten och hävda en uppfattning
om önskvärd *samhällsutveckling*. Detta är den tred-
je aspekten på resursproblemet.

En kanske tendentiös men ändå rimlig fråga skul-

Att betrakta exportindustrin som närande och
offentlig tjänsteproduktion som tärande borde
kunna påvisas som nationalekonomiskt non-
sens.

le därvid kunna vara. Vad vill människor egentligen
ha? Fortsatt massproduktion av varor eller ett lug-
nare och mänskligare samhälle med mer personlig
omvårdnad och gemenskap?

Bakom frågan ligger bla ett påstående att varu-
produktionen är mycket mer resurskrävande än
tjänsteproduktion – förbrukning av energi och rå-
varor samt miljöförstöring.

Att betrakta exportindustrin som närande och of-
fentlig tjänsteproduktion som tärande borde kunna
påvisas som nationalekonomiskt nonsens.

Slutsatsen är att en vidgad satsning på social-
tjänst i vid mening är helt förenlig med en total-
ekonomi i åtstramning.

Lars Grönwall och Jan Nasenius SOCIALTJÄNSTENS MÅL OCH MEDEL

Lars Grönwall, jurist och tidigare departementsråd i socialde-
partementet, nu försakringsrättsråd och chef för för-
sakringsrätten för Mellansverige, har varit sakkunnig i socialut-
redningen och har lett arbetet i regeringskansliet med den nya
lagstiftningen.

Jan Nasenius, departementssekreterare i socialdepartementet,
har arbetat med socialtjänstreformen i egenskap av såväl hu-
vudsekreterare i socialutredningen som sakkunnig i social-
vårdsfrågor i socialdepartementet.

Boken ger en fyllig beskrivning av den nya lagstiftningens bak-
grund och innehåll. Den är tänkt som handbok för socialarbetare
men vänder sig också till jurister, fortroendeman, studerande
och andra som kommer i kontakt med socialtjänsten.

Böckerna kan beställas hos

 HÅKAN OHLSSONS

Tfn 08/86 03 40, Box 1501, 125 25 ÄLVISJÖ

Carl Nordström och Tor Sverne OFFENTLIGHET OCH SEKRETESS I SOCIALTJÄNSTEN

JO Tor Sverne, tidigare justitieråd i högsta domstolen, lag-
man, byråchef vid socialstyrelsen och expert i socialut-
redningen.

Byråchefen hos JO Carl Nordström, expert i socialdatautred-
ningen, tidigare regeringsrättssekreterare och expert i socialut-
redningen.

Boken behandlar ingående reglerna i den nya sekretesslagen och
sekretessbestämmelserna i den nya socialtjänstlagen. Bestäm-
melserna exemplifieras med sådana rättsfall som fortfarande är
tillämpliga, och boken är försedd med lagtexter, litteraturför-
teckning och alfabetiskt sakregister.

Nordström och Sverne redogör för motsvarande bestämmelser på
ytterligare två områden i boken.

Offentlighet och sekretess i hälso- och sjukvården

Offentlighet och sekretess i skolan